

## PEILINGPRAKTIJKEN

### Wees voorzichtig met voxpops!

Steeds vaker maken media gebruik van *voxpops*. Een voxpop is een kort videofragment waarin een onderzoeker de ‘gewone’ man of vrouw vraagt over een meestal actueel onderwerp. Voxpops worden soms ook wel *straatpeilingen* genoemd. Dat wekt de indruk dat ze een vorm van opinieonderzoek zijn. Een soort peilingen dus. Dit is echter meestal niet het geval. Daarom is voorzichtigheid geboden met het gebruik en de interpretatie van voxpops. Besef wat het wel is (een journalistieke impressie) en wat niet (een vorm van opinieonderzoek)!

Voxpop komt van *vox populi*. Dat is Latijn voor ‘de stem van het volk’ of ‘de stem des volks’. Het is de mening van de spreekwoordelijke gewone man (of vrouw), zoals tv-, radio- of krantenmakers die vastleggen in korte straatinterviews. Ze noemen dat wel *voxpoppen*. Daar is niks mis mee, als je het maar niet verward met publieksonderzoek. Voxpops hebben namelijk ernstige tekortkomingen als je ze wilt gebruiken of wilt zien als een representatieve peiling.

Meestal spreekt de *voxpopper* mensen op straat aan om ze hun mening te laten geven over een bepaald nieuwsfeit. De antwoorden zijn gevarieerd en onvoorspelbaar. Daardoor kan de onderzoeker een mix van meningen aan elkaar plakken, bijvoorbeeld een van een voorstander van een voorstel en een van een tegenstander. Dit gebeurt volstrekt subjectief en dus hoeft het resultaat niet representatief te zijn. De voorkeur lijkt eerder uit te gaan naar een ‘leuke’ reactie die het goed doet ‘op camera’ dan naar een ‘representatieve reactie’. Dat is misschien wel begrijpelijk vanuit journalistieke overwegingen, maar het heeft niets te maken met enige wetenschappelijk streven. De selectie van ondervraagden zal nooit zelfs maar in de buurt komen van een aselechte steekproef.

Voor leuke voxpops moet je geschikte locaties vinden waar je allerlei mensen kunt aanspreken. Het moet druk genoeg zijn en voldoende mensen moeten meewerken. Dus op naar drukke plaatsen als markten (de Albert

Cuypmarkt in Amsterdam), winkelcentra (de koopgoot in Rotterdam) of stations (het Centraal Station in Utrecht). Door deze locaties op te zoeken, maken de onderzoekers natuurlijk een scherpe voorselectie uit de doelpopulatie van ‘alle gewone mensen’. Dit leidt tot een selectief, en dus vertekend beeld.

Je krijgt een representatief onderzoek als je de mensen volstrekt willekeurige selecteert. Selectie mag niet ingegeven zijn door wat die mensen te melden hebben. Door je niet te richten op het trekken van een aselechte steekproef maar uit te gaan van interessante reacties, lopen voxpops het grote risico dat meningen van bepaalde groepen oververtegenwoordigd raken en het beeld bepalen. Ook kan het gebeuren dat bepaalde minderheden helemaal niet aan bod komen, zoals ouderen die niet meer hun eigen boodschappen doen of mensen die om andere redenen de straat niet op gaan. Het tijdstip van het opnemen van voxpops kan eveneens een rol spelen. Als je dat bijvoorbeeld ’s morgens doet, kun je scholieren en studenten mislopen, of mensen die dan al lang op kantoor zitten.

Hier zijn drie concrete voorbeelden van het gebruik van voxpops. Ze zijn afkomstig uit de NPO1-uitzendingen van Eenvandaag, Nieuwsuur en de NOS op drie opeenvolgende dagen: 27, 28 en 29 november 2019.

#### Forum Groningen

Na meer dan vijftien jaar van plannen maken en bouwen werd op 27 november 2019 het Forum Groningen geopend. Dit markante gebouw van tien verdiepingen en een oppervlakte van 17.000 vierkante meter, moet een ontmoetingsplek worden voor alle Groningers. In het gebouw zijn onder meer een filmhuis, het Stripmuseum, een restaurant, studieplekken en een bibliotheek ondergebracht. Er was echter veel discussie over het nieuwe gebouw. De vraag dringt zich dan ook op wat de Groningers er eigenlijk zelf van vinden? EenVandaag maakte een reportage met daarin de vier voxpops die in figuur 1 zijn weergegeven. Zie ook EenVandaag (2019).

Op het eerste gezicht lijken de geïnterviewden behoorlijk divers. Keurig de helft man en de helft vrouw.



‘Het is een beetje groot gebouw. Een groot gedrocht.’



‘Het is een heel mooi gebouw geworden, maar je ziet er helemaal niets meer van.’



‘Ik vind het niet passen bij de omgeving.’



‘Ik vind het niet verkeerd. Er komt hier meer leven in de brouwerij.’

Figuur 1. Voxpops in EenVandaag (op 27 november 2019)

Sommigen waren jonger en anderen ouder. Maar wel allemaal personen met een Nederlandse achtergrond. Als je vervolgens naar hun meningen kijkt, dan is de helft positief over het nieuwe gebouw en de andere helft negatief. Eerlijk verdeeld weliswaar, maar dit beeld klopt niet met de werkelijkheid. Uit degelijker peilingen van Dagblad van het Noorden, RTV Noord en OOG TV vlak na de opening bleek dat 70% van de Groningers het gebouw geen aanwinst vindt voor de stad. Zie Groninger Krant (2019). De Voxpops geven geen goed beeld van de verhouding voor-

en tegenstanders. Eigenlijk zouden drie geïnterviewden kritisch moeten zijn, en slechts een enkele lovend.

#### Nutri-score

Vanaf 2021 komt op alle verpakkingen in de supermarkt een nieuw logo: de Nutri-Score. Met vijf letters en vijf kleuren moet het ons consumenten helpen om verschillende producten te vergelijken en makkelijker gezondere



‘Nee, nooit gezien. Nooit op gelet.’



‘Het is nog geen gewoonte om dit te doen. Het staat niet op elk product.’



‘Ik heb niet naar de Nutri-Score gekeken.’



‘Dat kan ze stimuleren om op te letten bij het kopen van producten.’

Figuur 2. Voxpops in Nieuwsuur (op 28 november 2019)



keuzes te maken. In Frankrijk gebruiken ze de Nutri-Score al langer. Daarom ging correspondent Frank Renout van het programma Nieuwsuur in Frankrijk naar een grote supermarkt en vroeg de klanten wat ze ervan vonden. Zie figuur 2. Zie ook Nieuwsuur (2019). Voxpops dus! De antwoorden zijn uit het Frans vertaald in het Nederlands.

Je moet je afvragen hoe informatief voxpops zijn als ze in een ander land op een parkeerplaats van één supermarkt zijn gemaakt. En als deze meningen ergens voor staan, kun je deze reacties dan ook nog eens naar de Nederlandse situatie vertalen? Verder valt het op dat de geïnterviewden overwegend vrouw zijn. Was het een opname doordeweeks overdag, als meer vrouwen dan mannen boodschappen doen? Kortom, de vier voxpops zeggen heel weinig over de Franse en nog minder over de Nederlandse bevolking.

### Black Friday

Black Friday is in de Verenigde Staten de dag na Thanksgiving Day. Die vrijdag hebben de meeste werknemers vrij. Black Friday is het begin van het seizoen voor de kerstaankopen. Omdat dan veel mensen gaan winkelen, adverteren veel winkels met aanbiedingen.

Deze rage is ondertussen overgeplant of overgewaaid naar Nederland. Maar er is discussie: Black Friday zet aan tot onnodige aankopen en stimuleert koopgekte. En dat vlak voor Sinterklaas! Vooral kleine winkeliers zien er niks in. Ze worden echter welhaast gedwongen om mee te doen. Maar hun marges worden kleiner, ze verdienen nauwelijks meer.

Op 29 november 2019 maakte de NOS een reportage over Black Friday in Zoetermeer. Volgens de NOS was de dubbelheid van Black Friday nergens beter te zien als in Zoetermeer. Alsof dat feitelijk was vastgesteld. In de oude Dorpsstraat deden echter nauwelijks mensen mee. Maar

in de Promenade even verderop was het heel druk en knalden de mega-kortingen je tegemoet, zoals dat dan hoort op een echte Zwarte Vrijdag. Zie de voxpops in figuur 3.

De drie voxpops wekken de indruk dat de meerderheid Black Friday eigenlijk wel ziet zitten. Slechts één doet er niet aan mee. De geïnterviewden zijn trouwens wel vrij divers: een vrouw en twee mannen, en iemand met een migratieachtergrond. Toch kloppen de verhoudingen niet. In dat jaar peilde onderzoeksbureau Motivaction de mening in Nederland. Zie Motivaction (2019). Daaruit bleek dat slechts een derde van de Nederlanders van plan was op 29 november, of op de dagen erna, op koopjesjacht te gaan. Maar ja, de mensen die er niets in zien, die lopen niet in de winkelstraat en krijg je niet voor een leuk voxpopje voor de camera natuurlijk ...

Uit bovenstaande voorbeelden blijkt dat je voxpops absoluut niet kunt gebruiken om een representatief beeld te schetsen van wat er aan de hand is. Het gepresenteerde beeld is standaard verre van representatief, en betreft een hoogst arbitraire, heel kleine verzameling individuele impressies.

### De populariteit van voxpops

Toch zijn voxpops populair bij journalisten. Waarom? Kathleen Beckers (2017) deed onderzoek onder 253 Belgische journalisten. Daaruit bleek dat het voornamelijk audiovisuele journalisten zijn die er graag en veel mee werken. Ze denken hun publiek zo beter bij het onderwerp te kunnen betrekken. Kijkers/luisteraars/lezers breng je op deze manier dicht bij het onderwerp, en zij kunnen zich identificeren met de geïnterviewde personen. En in de hevige concurrentiestrijd tussen de verschillende media is wat het publiek wil steeds vaker leidend. En het publiek wil op personen gericht nieuws, 'human interest'. Voxpops zijn een eenvoudige manier om dit menselijke

aspect aan het nieuws toe te voegen. Mensen als u en ik mogen ook hun zegje doen!

Volgens Beckers (2017) zien sommige journalisten voxpops zelfs als een vorm van democratisering van het nieuws. Voxpops vertegenwoordigen immers de bevolking in het nieuws en zouden daarom de publieke opinie weergeven. Een mooi ambitie allicht, maar een streven dat via voxpops niet wordt waargemaakt: een beperkt aantal van die voxpops (drie of vier), in feite achteraf geselecteerd, levert geen representatief beeld op.

Dat de voxpop bijna een verplicht nummer is in tal van journalistieke reportages, stemt overigens de journalisten zelf niet per se vrolijk. Zo waren de journalisten in het onderzoek van Beckers behoorlijk negatief over het gebruik ervan: 63% van de journalisten was van mening dat er in nieuwsberichten te veel voxpops worden gebruikt.

Mark Easton (2019), de BBC News home editor, gaat op de website van de BBC dieper in op het wel en wee van voxpops. Hij constateert dat er forse kritiek is op het gebruik van voxpops. Die kritiek is zeker terecht voor voxpops waarin je een simplistische vraag stelt aan bezoekers van bijvoorbeeld een winkelcentrum en de voxpop bestaat uit een ja-antwoord, een nee-antwoord en een hilarisch antwoord van iemand die de vraag niet heeft begrepen. Zulke voxpops noemt Easton 'patronising' en 'disrespectful'.

Toch wil hij voxpops niet afwijzen als slechts zinloze opvulling van nieuwsberichten. Het moet mogelijk zijn om goede vragen te stellen en te luisteren naar wat geïnterviewden zeggen, hoe scherp geformuleerd of slecht geïnformeerd die meningen misschien ook zijn. Ze leren kunnen ons iets over wat er borrelt in en onder de oppervlakte van de samenleving.

De Duitse mediaorganisatie Deutsche Welle waarschuwt dat het eenvoudig is om voxpops te manipuleren. Als je als journalist of onderzoeker een specifieke mening hebt over het onderwerp van de voxpop, dan is het simpel

om, bewust of onbewust, een draai te geven aan het gesprek. Dan kan bijvoorbeeld met een suggestieve vraagstelling of door antwoorden op een bepaalde manier te monteren. Onethisch natuurlijk, want in het hele productieproces van een voxpop dient de journalist neutraal en objectief te zijn, maar zal werkelijk elke journalist altijd de verleiding te sturen en spelen met voxpops kunnen weerstaan?

De BBC (2019a) raadt aan om niet meer dan spaarzaam gebruik te maken van voxpops. Want, nogmaals volgens die gerespecteerde omroeporganisatie (BBC 2019b), voxpops 'are a tool of illustration, not a tool of research'. En zo is het maar net!

### BRONNEN

- BBC. (2019a), *BBC Election Guidelines*. [https://www.bbc.com/editorialguidelines/general-election\\_guidelines\\_221119.pdf](https://www.bbc.com/editorialguidelines/general-election_guidelines_221119.pdf)
- BBC. (2019b), *Guidance: Opinion polls, surveys, questionnaires, votes and 'straw polls'*. <https://www.bbc.com/editorialguidelines/guidance/surveys>.
- Beckers, K. (2017). Vox pops in the news: The journalists' perspective. *Communications*, 43(1). [https://www.researchgate.net/publication/320248026\\_Vox\\_pops\\_in\\_the\\_news\\_The\\_journalists'\\_perspective](https://www.researchgate.net/publication/320248026_Vox_pops_in_the_news_The_journalists'_perspective).
- Deutsche Welle, *The Vox Pop*. DW-AKADEMIE Fortbildungszentrum Hörfunk. <https://www.dw.com/downloads/26027346/the-vox-pop.pdf>.
- Easton, M. (2019). *Why vox pops are important*. <https://www.bbc.com/news/uk-46946442>.
- EenVandaag. (2019). *Van aardbeving tot referendum: het mega bouwproject Forum Groningen gaat na jaren eindelijk open voor publiek*. <https://eenvandaag.avrotros.nl/item/het-omstreden-groninger-forum-na-8-jaar-bouwen-275-miljoen-euro-en-fel-debat-nu-eindelijk-open-voor/>.
- Groninger Krant. (2019). *Groningers vinden Forum Groningen geen gezicht*. <https://groningerkrant.nl/groningen/groningers-vinden-forum-groningen-geen-gezicht/>.
- Motivaction. (2019). *Black Friday: 40% meer deelnemers dan in 2018*. [www.motivaction.nl/kennisplatform/nieuws-en-persberichten/black-friday-40-meer-deelnemers-dan-in-2018](http://www.motivaction.nl/kennisplatform/nieuws-en-persberichten/black-friday-40-meer-deelnemers-dan-in-2018).
- Nieuwsuur. (2019). *Nutri-Score 'goede stap' naar gezonder leven maar 'meer maatregelen nodig'*. <https://nos.nl/nieuwsuur/artikel/2312478-nutri-score-goede-stap-naar-gezonder-leven-maar-meer-maatregelen-nodig.html>
- Wikipedia. (2020). *Stem van het volk*. [https://nl.wikipedia.org/wiki/Stem\\_van\\_het\\_volk](https://nl.wikipedia.org/wiki/Stem_van_het_volk): (2 april 2020).

Aan deze column over voxpops is ook meegewerkt door Joop van Holsteijn, Instituut Politieke Wetenschap van de Universiteit Leiden.

JELKE BETHLEHEM werkte bij het CBS en is emeritus hoogleraar aan de Universiteit Leiden. Hij is een expert op het gebied van steekproeven, vragenlijsten en weergave van onderzoeksresultaten. Deze onderwerpen behandelt hij regelmatig in zijn blog. E-mail: [mail@jelkebethlehem.nl](mailto:mail@jelkebethlehem.nl)



'Ziet er goed uit. Hoe meer kortingen, hoe meer ik kan kopen.'



'Ik doe er niet aan mee. Ik ga geen dingen kopen die ik niet nodig heb.'



'Al die kortingen neem je mee.'

Figuur 3. Voxpops bij de NOS (op 29 november 2019)